

การพัฒนาประเทศ หมายถึง การระดมปัจจัยต่างๆ เช่น กำลังคน กำลังเงิน ทรัพยากรธรรมชาติ วัสดุเครื่องมือเครื่องใช้ เทคนิคต่างๆ มาดำเนินการให้เกิดความเจริญก้าวหน้าตามแผนและเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งการพัฒนาประเทศจำเป็นต้องพัฒนาทั้งด้านการบริหารและด้านบุคคลให้เจริญก้าวหน้าใกล้ชิดส่วนที่ติดเทียมกัน

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่อยู่ในระหว่างการพัฒนาประเทศ โดยได้มีการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติขึ้น และในปัจจุบันกำลังใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ สาม มีระยะเวลา 5 ปี เริ่มตั้งแต่ปีงบประมาณ 2515 - 2519 การพัฒนาสาธารณสุขเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนา นี้ สำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ สาม (2515 - 2519) ได้แถลงไว้ว่า

การพัฒนาสาธารณสุขมีวัตถุประสงค์ที่จะดำเนินการ ด้านสาธารณสุขให้สอดคล้องกันทั้งในระดับชาติ ระดับภาค และระดับจังหวัด โดยจะขยายการวางแผนงานสาธารณสุข ไปในส่วนท้องถิ่น และให้เอกชนมีบทบาทมากขึ้น ใ้การสนับสนุนคนควาวิจย และปรับปรุงบริการให้เพียงพอกับความตองการของประชาชน โดยได้กำหนดนโยบายเพื่อจะเน้นหนักในเรื่องนี้คือ

1. การอนามัยแม่และเด็ก การวางแผนครอบครัว การควบคุมและกำจัดโรคติดต่อ การปรับปรุงและขยายการบริการรักษาพยาบาล
2. การพัฒนาการอนามัยและสิ่งแวดล้อม การให้บริการสาธารณสุขแบบผสมผสานและการแก้ปัญหาการขาดแคลนเจ้าหน้าที่
3. การจิตเวชและสุขภาพจิตของชุมชน

4. ความร่วมมือของประชาชนในงานด้านสาธารณสุข¹

ผลจากการพัฒนาการสาธารณสุข ทำให้กิจการด้านนี้ขยายตัวออกไปมากทั้งด้านการป้องกัน การรักษาและการส่งเสริมสุขภาพ ปรากฏว่าในการนี้พยาบาลต้องเข้าไปร่วมปฏิบัติหน้าที่ในทุกส่วนของงานด้านการรักษาพยาบาล จากรายงานการวิจัยเรื่อง "ปัญหาการขาดแคลนพยาบาล" ของคณะกรรมการโครงการแก้ปัญหาขาดแคลนพยาบาล พบว่า "ไม่มีงานสาธารณสุขส่วนใดเลยที่พยาบาลไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้อง"² ทั้งนี้เป็นเพราะว่าการพยาบาลเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับประชาชนทุกคน ไม่ว่าจะเป็นผู้เจ็บป่วยหรือคนปกติ เด็กหรือผู้ใหญ่ โดยที่พยาบาลต้องรับผิดชอบให้ความปลอดภัยแก่ชีวิตผู้ป่วย บรรเทาความเจ็บป่วยและส่งเสริมสุขภาพของผู้ป่วย ซึ่งความรับผิดชอบนี้ พยาบาลจะต้องดูแลรับผิดชอบทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจของผู้ป่วยซึ่งอยู่ในสภาพที่ไม่สมบูรณ์ให้กลับสู่สภาพปกติ นับว่าเป็นงานหนักอย่างยิ่งและเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป เห็นได้จาก คำขวัญของปลัดกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งกล่าวในวันเปิดการประชุมพยาบาลแห่งชาติครั้งที่ 4 พ.ศ. 2515 มีข้อความตอนหนึ่ง กล่าวว่

¹ คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ สาม (2515 - 2519) (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ); หน้า 24.

² คณะกรรมการโครงการแก้ปัญหาขาดแคลนพยาบาล, รายงานการวิจัยเรื่อง ปัญหาการขาดแคลนพยาบาล. สำนักงานสภาการศึกษาแห่งชาติ (สำนักงานรัฐมนตรี 2512), หน้า 3.

อาชีพพยาบาล , เป็นอาชีพที่ต้องปฏิบัติงานในสถานบรรเทา-
ทุกข์และบำรุงสุขให้แก่ประชาชนซึ่ง เป็นงานกุศล แต่ก็ เป็นงานหนัก
และลำบากตรากตรำยิ่งอาชีพหนึ่ง ดังนั้น ผู้ที่ดำรงอาชีพเป็นพยา-
บาล จึง เป็นบุคคลที่ควรได้รับความนิยมนักใคร่และนับถือจากปวงชน³

และโดยที่ประชาชนมีความต้องการบริการด้านการแพทย์ พยาบาลเพิ่มมากขึ้น
อย่างรวดเร็ว อาชีพพยาบาลจึง เป็นอาชีพหนึ่ง ที่ควรได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมให้คิ
ขึ้นทั้งในคานปริมาณและคุณภาพ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในการประชุมพยาบาลแห่งชาติครั้งที่ 4 เกี่ยวกับเรื่อง "การพัฒนาวิชาชีพ-
พยาบาลในประเทศไทย" โดยมีวัตถุประสงค์ในการประชุมหลายคานคือ เพื่อทราบ
ถึงวิวัฒนาการของวิชาชีพพยาบาลในประเทศไทย ภาวะของการพยาบาลในปัจจุบัน
แนวโน้มของการพยาบาลในอนาคต ความรู้ทางคานวิชาการแขนงต่างๆ ตลอดจนหลัก-
การบริหาร เพื่อให้พยาบาลสามารถนำความรู้ไปปรับปรุงมาตรฐานวิชาชีพให้เหมาะสม
ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น รวมทั้งการสนับสนุนให้พยาบาลรวมแรงรวมใจกันวาง
แผนและคานเนินการพัฒนาวิชาชีพในประเทศไทยให้ดียิ่งขึ้น ในการประชุมได้มีสมาชิก
รวมอภิปรายกันอย่างกว้างขวางและมีความเห็นพ้องกันว่า เมื่อสถานการณ์ของสภาพ-
แวดล้อมใดผลักดันให้พยาบาลต้องปฏิบัติงานและกิจกรรมในคานการตรวจและรักษา
ด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้แล้ว ก็สมควรให้มีการขยายบทบาทและหน้าที่ของพยาบาล แต่
ทั้งนี้จะต้องมีกฎหมายคุ้มครอง ซึ่งผลการประชุมระดับชาติที่มีความเห็นว่าพยาบาลควร

³ โทมัส เพ็งศรีทอง, "คำขวัญของปลัดกระทรวงสาธารณสุข," ประมวล-
การประชุมพยาบาลแห่งชาติครั้งที่ 4 ณ หอประชุม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 30 ตุลาคม
- 3 พฤศจิกายน 2515. (พระนคร : แสงทองการพิมพ์ 2516), หน้า 4.

ขยายบทบาทและหน้าที่นั้นพ้องกับความเห็นจากการประชุมพยาบาลระดับนานาชาติ กล่าวคือ ในการประชุม "สภาพยาบาลระหว่างประเทศ" (Meeting of the International Council Nurses) ซึ่งได้จัดขึ้นที่ประเทศสิงคโปร์ เมื่อ 4-8 สิงหาคม 2518 อัสตร ทัพนันท์ รายงานว่า ที่ประชุมมีการพิจารณาถึงสถานะของพยาบาลในประเทศต่างๆ หลักสูตรการศึกษาพยาบาล หน้าที่ความรับผิดชอบ ที่ประชุมมีความเห็นและตกลงให้มีการปรับปรุงแก้ไข นิยามคำว่า "พยาบาล" เพื่อให้เหมาะสมกับกาลสมัย คือ

พยาบาล คือ บุคคลซึ่งสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาพยาบาลชั้นต้น ใ้ได้รับสิทธิและอนุญาตให้ปฏิบัติการพยาบาลได้ในประเทศของตน การพยาบาลชั้นพื้นฐานเป็นการศึกษาที่กำหนดคราครุณาการพยาบาลภาคปฏิบัติ ส่วนการพยาบาลชั้นสูงเป็นการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาความสามารถเฉพาะสาขานั้นๆ การศึกษาพยาบาลในขั้นต้นเป็นการเตรียมให้นักศึกษามีความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมชีวิตและวิทยาศาสตร์ทางการพยาบาลตลอดจนประสบการณ์ทางภาคปฏิบัติ เพื่อให้ปฏิบัติงานพยาบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งเรียนถึงบทบาทของการเป็นผู้นำ พยาบาลระดับนี้เป็นสมาชิกคนหนึ่งของทีมสุขภาพ ซึ่งต้องรับผิดชอบเกี่ยวกับการวางแผน การมอบหมายงาน ประเมินผลงานพยาบาลทั้งด้านรักษาและป้องกัน ตลอดจนการฟื้นฟูผู้ป่วยให้เขาสุขภาพเดิม สำหรับประเทศที่มีผู้ช่วยพยาบาล การศึกษาของคนกลุ่มนี้จะมีทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ เพื่อการร่วมมือในการให้การพยาบาลภายใต้การนิเทศของพยาบาล 4

จะเห็นได้ว่า การให้ นิยามคำว่า "พยาบาล" เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพ บทบาทและหน้าที่ซึ่งพยาบาลได้ปฏิบัติมาแล้ว นับว่าตรงกับความเป็นจริงอย่างยิ่ง เห็นได้

⁴ อัสตร ทัพนันท์, "การประชุมสภาพยาบาลระหว่างประเทศ," วารสารพยาบาล (มกราคม 2519), หน้า 59.

จากการสรุปบทบาทและหน้าที่ที่รองรับนิยามของพยาบาลในปัจจุบัน ซึ่ง อุดม สุภาไตร ได้ศึกษาไว้ในเรื่อง "ปัญหาเกี่ยวกับ Nursing Education และ Nursing Practice ในประเทศไทย" มีตอนหนึ่งได้กล่าวสรุปถึงบทบาทและหน้าที่ของพยาบาลในปัจจุบันคือ

พยาบาล มีหน้าที่ให้บริการเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยโดยให้ การดูแลช่วยเหลือผู้ป่วยใหญ่ตลอดทั้งร่างกายและจิตใจ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมด้วยความสุข ซึ่งหน้าที่นี้เป็นหน้าที่ สำคัญของพยาบาล นอกจากนี้พยาบาลยังต้องมีหน้าที่อื่นที่ต้อง ปฏิบัติเช่น ใ้การรักษาย่างง่ายแก่ผู้ป่วย เป็นผู้ประสานงาน ระหว่างผู้ป่วยกับบุคคลากรทางสาธารณสุข ให้ผู้ศึกษาแก่ประชา- ชน นิเทศการปฏิบัติงานแก่ผู้ร่วมงานระดับต่างๆ รวมทั้งนักศึกษา พยาบาล บริหารงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของแผนกพยาบาล และสถาบัน ให้ความร่วมมือในการคนควาและวิจัยทางการแพทย์ นอกจากนั้น ยังมีงานอื่นๆ ซึ่งพยาบาลต้องทำหน้าที่ด้วย เช่น งาน คานธุการ พัสดุและการเงิน ⁵

หน้าที่หลักอันแรกของพยาบาลคือ การให้บริการพยาบาลนับเป็นบริการที่สำคัญ ยิ่งของบริการด้านสุขภาพอนามัยทั้งในและนอกโรงพยาบาล เพราะคุณภาพของการ พยาบาลและการให้บริการต่างๆ จะสำเร็จลงได้ก็ด้วยความร่วมมือช่วยเหลือของพยา- บาลทุกระดับ เพราะวบริการพยาบาลเป็นบริการที่เป็นความรับผิดชอบร่วมกันของ บุคคลากรทุกระดับ โดยจะทำหน้าที่ในการทำงานร่วมกับสมาชิกคนอื่นๆ ในทีมสุขภาพ เพื่อรวมในการดูแลรักษาและให้บริการพยาบาลแก่ผู้ป่วยตลอดเวลา การให้บริการพยา- บาลในโรงพยาบาล เป็นหน้าที่ของแผนกพยาบาล ซึ่ง คาเลนเดอร์ (Calender)

⁵ อุดม สุภาไตร, "ปัญหาเกี่ยวกับ Nursing Education และ Nursing Practice ในประเทศไทย," อนุสรณ์ 60 ปี โรงเรียนพยาบาลสภาภาคไทย 30 สิงหาคม 2517 (พระนคร : โรงพิมพ์ศิริมสาร, 2517), หน้า 47 -49.

ไต่ถ่วงถึงแผนกพยาบาลไว้ว่า

แผนกพยาบาลเป็นแผนกที่ใหญ่ที่สุดในโรงพยาบาล มีหัวหน้าพยาบาลทำหน้าที่บริหารงานและรับผิดชอบในคานาใหม่บริการพยาบาล แก่ผู้ป่วย แผนกนี้จะมีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานอยู่ประมาณร้อยละ 50 ของจำนวนเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานอยู่ในโรงพยาบาลทั้งหมด 6

แผนกพยาบาลในโรงพยาบาลแต่ละแห่งอาจมีหน้าที่แตกต่างกันออกไปบ้างตามลักษณะและนโยบายการบริหารงานของโรงพยาบาล อย่างไรก็ตามจุดมุ่งหมายหลักที่สำคัญของแผนกพยาบาลคือ จักให้มีบริการพยาบาลที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพที่ดีที่สุดเป็นที่พอใจของผู้รับบริการโดยทั่วไป สำหรับหน้าที่โดยทั่วไป โอเวน (Owen) ได้รวบรวมหน้าที่โดยทั่วไปของแผนกพยาบาลไว้ 9 ข้อดังนี้

1. หน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับผู้ป่วย รวมทั้งการให้การดูแลรักษาผู้ป่วย
2. การจัดบุคคลากรพยาบาลให้กับหน่วยงานและตักผู้ป่วยทั้งหมด โดยจะรวมถึงการจัดจำนวนบุคคลากรประเภทต่างๆ ประจำหน่วยงาน จัดชั่วโมงการทำงาน ตารางการทำงานและอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง
3. กำหนดคุณภาพของบุคคลากรพยาบาลระดับต่างๆ รวมทั้งการเลื่อนตำแหน่ง
4. เลือกและจัดหาเครื่องมือเครื่องใช้และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่จำเป็นสำหรับการบริการพยาบาล
5. ร่วมมือกับโรงพยาบาลในการควบคุมการแพร่เชื้อในโรงพยาบาล
6. ร่วมมือและประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

7. หน้าที่ด้านการสอน ฝึกอบรมบุคคลากรพยาบาล
8. หน้าที่ด้านการศึกษาวิจัย
9. ร่วมในการสร้างนโยบายของโรงพยาบาล ?

ในการบริหารงานของแผนกพยาบาลนั้น ได้มีการแต่งตั้งหัวหน้าพยาบาล (Nursing Service Administrator) ซึ่งถือว่าเป็นผู้บริหารสูงสุดของแผนกพยาบาล ให้ทำหน้าที่ในฐานะผู้บังคับบัญชาของแผนกพยาบาล โดยรับผิดชอบการบริหารงานพยาบาล ทั้งด้านวิชาการและบริการ ในโรงพยาบาลหรือสถาบันการรักษาและป้องกันโรคอื่น ๆ หัวหน้าพยาบาลจะเป็นผู้วางแผนกำหนดลักษณะงาน มอบหมายงาน ตรวจสอบและควบคุมการปฏิบัติงานรวมทั้งพิจารณาแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการบริการพยาบาลจากการประชุมหัวหน้าพยาบาลของกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2517 ได้มีการรวบรวมขอบเขตความรับผิดชอบและหน้าที่ของหัวหน้าพยาบาลที่ประชุมได้พิจารณาในงานในหน้าที่ของหัวหน้าพยาบาลและแบ่งหน้าที่ของหัวหน้าพยาบาลเป็น 2 ด้าน คือ ด้านบริหารและวิชาการ โดยมีการกำหนดขอบเขตลักษณะงานแต่ละด้านไว้ดังนี้

ด้านบริหาร หัวหน้าพยาบาลมีหน้าที่กำหนดอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริการพยาบาลให้เหมาะสม สั่งการและมอบหมายงาน ตรวจสอบและควบคุมการปฏิบัติงานรับรายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางค้นหาสาเหตุและวางแผนแก้ไขปัญหา ประเมินผลงานและการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตลอดจนการเสนอความคิดเห็นความชอบ จัดทำทะเบียนประวัติเจ้าหน้าที่ในแผนกทุกระดับ จัดทำงบประมาณของแผนกพยาบาล จัดหาอุปกรณ์เครื่องใช้และมีการวางระเบียบการใช้อุปกรณ์ในการรักษาพยาบาลตลอดจนการบำรุงรักษา ทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อพิจารณาปัญหาและ

7
T. Owen, Modern Concepts of Hospital Administration,

(Philadelphia : W.B. Saunders Company, 1962), p. 168.

ปรับปรุงแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงาน

ค่านวิชากร หัวหน้าพยาบาลมีหน้าที่วางแผนและดำเนินการอบรมวิชากร
แก่เจ้าหน้าที่ประจำการทุกระดับ เป็นผู้ให้คำแนะนำและเป็นที่ปรึกษาการปฏิบัติงานทาง
ค่านวิชากรและการบริหารการพยาบาล จัดหาอุปกรณ์ที่สนับสนุนการศึกษา เช่น คู่มือ
เกี่ยวกับระเบียบงานประจำ คู่มือวิธีให้การพยาบาลในหน่วยบริการแต่ละสาขา หอง-
สมุด โสตทัศนอุปกรณ์ต่างๆ สำหรับในสถาบันที่มีโรงเรียนพยาบาล หัวหน้าพยาบาลมี
หน้าที่รับผิดชอบในการวางแผนดำเนินการสอน อบรมนักศึกษาให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์
ของสถาบันการศึกษานั้นๆ ⁸

จากการกำหนดขอบเขตและลักษณะงานของหัวหน้าพยาบาล ซึ่งเป็นงานที่มี
ลักษณะค่อนข้างยากมีความซับซ้อนจำเป็นต้องใช้ผู้มีความรู้ความสามารถอย่างสูงในการ
ปฏิบัติ จึงได้มีการกำหนดคุณสมบัติของหัวหน้าพยาบาลขึ้น แต่ไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอน
โดยจะแตกต่างกันไปตามการศึกษา การเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของประ-
เทศนั้นๆ เช่น สมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทยได้กำหนดคุณสมบัติของหัว-
หน้าพยาบาลไว้เป็นแนวทางดังนี้

สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนพยาบาล มีใบประกอบโรคศิลป์
ของประเทศนั้นๆ ซึ่งผ่านการรับรองตามกฎหมายแล้ว ควรสำเร็จการ
ศึกษาชั้นปริญญาโทด้านการพยาบาล จะต้องมีความรู้ประสบการณ์
การบริหารและคานการพยาบาลพอที่จะสามารถปรับปรุงบริหารงาน
คานบริการพยาบาลใดเป็นอย่างดี เป็นสมาชิกและร่วมมือกับสมาคม
วิชาชีพพยาบาล มีความประพฤติ และปฏิบัติตามจรรยาพยาบาล มี
ความสามารถในการเป็นผู้นำ มีความคิดริเริ่มและมีทักษะในการติดต่อ

8

กองการพยาบาล, กระทรวงสาธารณสุข, "หัวหน้าพยาบาล," แถลง-
การพยาบาล ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2517), หน้า 1 -6.

สื่อสาร มีสภาพร่างกายและจิตใจสมบูรณ์ มีความรู้เรื่องกฎหมาย
แรงงาน เศรษฐกิจและอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับพยาบาลทุกระดับและ
ที่มีผลต่อบริการพยาบาล⁹

สำหรับประเทศไทย ยังไม่มีการกำหนดคุณสมบัติของหัวหน้าพยาบาลไว้เป็นหลัก-
เกณฑ์แน่นอน นอกจากเป็นการแสดงความคิดเห็นของบุคคลและกลุ่มบุคคลเท่านั้น แต่ที่ใช้อย่าง
อึดใจมากคือ การกำหนดคุณสมบัติของหัวหน้าพยาบาลที่ได้จากการประชุมหัวหน้าพยาบาล
ของกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2517 ซึ่งได้กำหนดคุณสมบัติของหัวหน้าพยาบาลไว้ย่อย่าง
ละเอียดและกว้างขวางดังนี้คือ

หัวหน้าพยาบาลควรมีความรู้ในหลักวิชาการพยาบาลทั่วไป ทุกสาขาและมีความ
ชำนาญด้านการพยาบาลเฉพาะสาขาใดสาขาหนึ่งเป็นพิเศษทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ มีความรู้
ในหลักบริการการพยาบาล การบริหารงานฝ่ายธุรการ สารบรรณและหลักการบริหาร
บุคคล เข้าใจกฎระเบียบและนโยบายของสถาบัน หลักการจัด วางแผนผังภายใน
อาคาร บริการพยาบาล หลักการจัดหา การใช้และการบำรุงรักษา อุปกรณ์การรักษา
พยาบาล หลักและวิธีการสอนอบรมเจ้าหน้าที่ มีหลักการคนควา วิจัย ศึกษาข้อมูลต่างๆ
เกี่ยวกับปัญหาของการบริหารงาน ตลอดจนหลักการแก้ไข มีความรู้ทันต่อความก้าวหน้า
ทางวิชาการ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีความสามารถในการวางแผนและควบคุม
บังคับบัญชาเจ้าหน้าที่บริการพยาบาลให้ปฏิบัติงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถ
คาดคะเนเหตุการณ์ล่วงหน้าและวิเคราะห์เหตุหรือที่มาของปัญหา เพื่อเตรียมวางแผน
ดำเนินการขั้นต่อไป สามารถสอนและให้คำปรึกษาแนะนำทางวิชาการ และธุรการ
สามารถเป็นผู้นำการประชุมได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถกำหนดและวางแผนงาน

⁹ American Nurses' Association, "Statement of Functions and
Qualification for Nursing Service Administrator," American Journal
of Nursing, Vol. 73, No. 9, (September, 1973), p. 1525.

เพื่อรักษามาตรฐานของการบริการพยาบาลให้ดียิ่งขึ้น สามารถติดต่อประสานงานระหว่างแผนกได้ สำหรับคุณสมบัติอื่นๆ ของหัวหน้าพยาบาลนั้น หัวหน้าพยาบาลควรมีความเป็นผู้นำที่ดี มีความคิดริเริ่ม หนักแน่นมั่นคง มีมโนธรรม การตั้งคดียึดรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น สนใจที่จะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม ปรับปรุงตนเองให้ทันกับความก้าวหน้าของวิชาชีพและการเปลี่ยนแปลงของสังคม มีชื่อเสียงเกียรติคุณทั้งในส่วนตัวและการทำงาน เป็นที่ยอมรับนับถือต่อผู้ร่วมงานและบุคคลทั่วไป ¹⁰

ความสำคัญของตำแหน่งหัวหน้าพยาบาลที่รองรับนิคมของงานของแผนกพยาบาลซึ่งมีมากมายหลายคานคังที่กล่าวมาแล้ว ในปัจจุบันจึงได้มีการแต่งตั้งหัวหน้าพยาบาลในโรงพยาบาลทุกแห่งขึ้นเพื่อทำหน้าที่บริหารการพยาบาล แต่จากการศึกษาวิวัฒนาการของการศึกษาพยาบาลในประเทศไทย ทำให้เกิดปัญหาว่า การที่มอบหมายให้บุคคลทำหน้าที่หัวหน้าพยาบาลนั้น ใดทำหน้าที่บริหารงานของแผนกพยาบาลได้ถูกต้องตามเป้าหมายหรือไม่ โดยการคาดหมายว่าน่าจะมีอุปสรรคต่างๆ มากมาย อันเนื่องมาจากการขาดความรู้และการศึกษาอบรมในเรื่องการบริหารการพยาบาลที่ถูกต้อง เพราะว่าจากการศึกษาวัตถุประสงค์ของการศึกษาพยาบาลในอดีตนั้น จะเห็นได้ว่าการศึกษาพยาบาลมีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตพยาบาลให้ทำหน้าที่ให้การพยาบาลแก่ผู้ป่วยข้างเตียง (bedside nursing care) แต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ดังปรากฏในหนังสือวารสารพยาบาลของสมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย ฉบับฉลองครบรอบ 48 ปี พ.ศ. 2518 ได้ถึงประวัติการจัดตั้งโรงเรียนพยาบาลทุกแห่งในประเทศไทย ซึ่งสรุปได้ดังนี้

คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เริ่มก่อตั้งในปี พ.ศ. 2439 เดิมชื่อว่า "โรงเรียนแพทย์นครบาล และหญิงพยาบาล" ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยในครั้งแรกหลักสูตรการศึกษาเน้นหนักในด้านการผดุงครรภ์-

แผนปัจจุบัน จนปี พ.ศ. 2465 ได้ปรับปรุงหลักสูตรใหม่โดยรับนักเรียนสำเร็จชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เข้าเรียนวิชาพยาบาล จนถึงพ.ศ. 2498 เพิ่มการอบรมกัมการปฏิบัติอนามัย แล้วได้อชื่อโรงเรียนว่า "โรงเรียนพยาบาลผดุงครรภ์และอนามัย" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตพยาบาลทำหน้าที่ให้การพยาบาลแก่ผู้ป่วยตามแผนปัจจุบัน ปี พ.ศ. 2499 ได้เปิดหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาการพยาบาลและมีประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี แยกเป็นคณะพยาบาลศาสตร์ สังกัดมหาวิทยาลัยมหิดล ใน พ.ศ. 2515

วิทยาลัยพยาบาล สภากาชาดไทย เดิมชื่อว่า "โรงเรียนพยาบาลสภากาชาดไทย" ตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2457 เปิดสอนวิชาพยาบาลขึ้นเป็นแห่งแรกในประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่ออบรมกุลสตรีให้ทำหน้าที่ให้การพยาบาลแผนปัจจุบันและเป็นแหล่งให้การศึกษายพยาบาลแก่นักเรียนพยาบาลจากโรงเรียนพยาบาลต่างๆ และในปี พ.ศ. 2514 มีพระราชกฤษฎีกา ตั้งเป็นวิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย ซึ่งเป็นสถานศึกษาสมทบ ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นอกจากนี้ ยังมีสถาบันการศึกษาพยาบาลแห่งอื่น ซึ่งเปิดการสอนในหลักสูตรพยาบาลผดุงครรภ์และอนามัย เช่น โรงเรียนพยาบาล ซึ่งสังกัดกรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข เทศบาล กองทัพบก เรือ อากาศ ตำรวจและเอกชน โดยเริ่มตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2489 ที่โรงพยาบาลกลางขึ้นเป็นแห่งแรก ทั้งนี้โรงเรียนพยาบาลแต่ละแห่งมีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตพยาบาล ให้ทำหน้าที่ในการพยาบาลแผนปัจจุบันและเป็นการจัดหาพยาบาลให้เพียงพอกับความต้องการของประชาชน

สำหรับการศึกษหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาพยาบาลนั้น ภายหลังจากภาควิชาโรงเรียนพยาบาลผดุงครรภ์และอนามัย คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล ได้เปิดทำการสอนเป็นแห่งแรกแล้ว มีสถาบันการศึกษาต่างๆ จัดตั้งขึ้นอีกคือ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คณะพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น คณะพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และภาควิชาพยาบาลผดุงครรภ์และอนามัย โรงพยาบาลรามาศิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล ทั้งนี้แต่ละแห่งมีวัตถุประสงค์ที่คล้ายคลึงกัน

คือ เพื่อผลิตพยาบาลที่มีคุณภาพให้สอดคล้องกับความต้องการก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์การแพทย์ ให้มีความสามารถที่จะทำหน้าที่ครูพยาบาล ซึ่งขาดแคลนอยู่มาก และทำหน้าที่ค้ำป้องกันโรค ส่งเสริมสุขภาพอนามัยแก่ประชาชนและเป็นการเตรียมพยาบาลให้มีพื้นฐานที่จะพัฒนาตนเองได้โดยเร็วอีกด้วย หลักสูตรนี้ใช้เวลาในการศึกษา 4 ปี ถ้าต้องการศึกษาดุจครรรค์เพิ่มเติมจะต้องใช้เวลาอีก 6 เดือน¹¹

สำหรับแผนกวิชาพยาบาลศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในระยะแรกคือ ปีการศึกษา 2510 ได้เปิดหลักสูตรการศึกษาระดับปริญญาตรีเช่นกัน แต่รับผู้สำเร็จการศึกษาระดับอนุปริญญาพยาบาลดุจครรรค์และอนามย์ เข้าศึกษาต่ออีก 2 ปี เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วจะได้รับปริญญาครุศาสตรบัณฑิต โดยผู้สำเร็จการศึกษาจะออกไปปฏิบัติหน้าที่ครูพยาบาลในโรงเรียนพยาบาลต่างๆ ต่อมาในปี พ.ศ. 2516 แผนกวิชาพยาบาลศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เปิดการสอนระดับปริญญาโทขึ้น ซึ่งเป็นหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพยาบาล ซึ่งมีวัตถุประสงค์ของหลักสูตรดังนี้

1. เพื่อผลิตพยาบาลที่จะต้องทำหน้าที่เป็นผู้บริหารการพยาบาลในระดับต่างๆ เช่น หัวหน้าตึก ผู้ตรวจการและหัวหน้าพยาบาลในโรงพยาบาลและหน่วยอนามย์ เพื่อให้สามารถจัดการบริการพยาบาลและอนามย์ต่อประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและเพื่อเป็นการสนองความต้องการผู้บริหารในค่านนี้ของประเทศให้เพียงพอ
2. เพื่อนำความรู้ในสาขาการบริหารมาส่งเสริมการวิจัยเกี่ยวกับปัญหาการขาดแคลนพยาบาลของประเทศเพื่อปรับปรุงการจัดบริการพยาบาลและอนามย์ตามความต้องการของสังคม
3. เพื่อพัฒนากำลังคนในระดับสูงกว่าปริญญาตรี ซึ่งจะ เป็นกำลังในการพัฒนา

11

ประเทศ 12

จะเห็นได้ว่าหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพยาบาล นับเป็นหลักสูตรการศึกษาอันดับแรกของประเทศไทยที่มีการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารการพยาบาลโดยตรง

มูลเหตุจูงใจในการวิจัย

จากประวัติการศึกษาของวิชาชีพพยาบาลจนถึงปัจจุบันจะเห็นได้ว่า ประเทศไทย เริ่มมีการศึกษาด้านการบริหารการพยาบาลอย่างจริงจังในปี พ.ศ. 2516 คือ หลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการพยาบาลของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเท่านั้นในวงการพยาบาลปัจจุบัน เป็นที่มองเห็นและยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่า ยังมีพยาบาลอีกจำนวนไม่น้อยที่ปฏิบัติงานด้านการบริหารการพยาบาลอยู่โดยไม่ได้รับ การศึกษาอบรมเกี่ยวกับวิชาการด้านการบริหารการพยาบาลมาก่อนเลย และการที่บุคคล เหล่านี้ต้องทำหน้าที่บริหารการพยาบาลทั้ง ๆ ที่ไม่เคยได้รับการศึกษาอบรมเกี่ยวกับการ บริหารการพยาบาลมาก่อนย่อมเป็นอุปสรรคในการพัฒนาบริการพยาบาลทั้งในส่วน งานที่ตนต้องรับผิดชอบและในส่วนรวม แต่โดยที่สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ ต่างๆ ในการบริหารการพยาบาลมีมาก จึงสมควรจะได้มีการพัฒนาผู้บริหารการพยาบาลให้มีความรอบรู้ มีหลักการในการที่จะปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาการให้บริการพยาบาล เป็นไปอย่างได้มาตรฐาน มีประสิทธิภาพเป็นประโยชน์ต่อประชาชน ซึ่งมีผลสะท้อน ต่อความเจริญของประเทศ การวิจัยเรื่องภูมิหลังทางวิชาชีพของผู้บริหารการพยาบาลครั้งนี้เป็นการศึกษาภูมิหลังทางวิชาชีพของผู้บริหารการพยาบาล คือ หัวหน้า

12
นพรัตน์ ฉลาพิบูลย์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์, เอกสารประกอบคำบรรยาย
วิชาการบริหารหลักสูตรปี 2516. (อัครโรเนียว).

พยาบาลที่กำลังดำรงตำแหน่งอยู่ในปัจจุบัน จะช่วยเป็นพื้นฐานในการที่จะนำผลการวิจัยไปประกอบกับวิธีการที่จะให้มีการพัฒนาผู้บริหารการพยาบาลในโอกาสต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาถึงภูมิหลังทางวิชาชีพของผู้บริหารการพยาบาลคือ หัวหน้าพยาบาลซึ่งทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบในการให้บริการพยาบาล (Nursing Service) ในโรงพยาบาลทั้งที่เป็นของรัฐบาลและเอกชนเท่านั้น ไม่รวมถึงหัวหน้าพยาบาลที่ทำหน้าที่ในสถานื่อนามัย คลินิกเฉพาะโรค สถาบันวิจัยกรมและกองต่างๆ

ปัญหาที่ข้องการวิจัย

1. อายุของหัวหน้าพยาบาล มีความสัมพันธ์กับสิ่งต่อไปนี้หรือไม่คือ
 - 1.1 การศึกษาหลักสูตรพยาบาลพื้นฐาน
 - 1.2 วุฒิการศึกษาสูงสุด
 - 1.3 สังกัดที่ปฏิบัติงาน
 - 1.4 ลำดับชั้นทางราชการในตำแหน่งหัวหน้าพยาบาล
 - 1.5 การศึกษาอบรมหรือดูงานเกี่ยวกับหลักการบริหารหรือการบริหารการพยาบาล
 - 1.6 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความจำเป็นในเรื่องการมีความรู้เกี่ยวกับหลักการบริหารหรือการบริหารการพยาบาล
 - 1.7 เงินเดือน
 - 1.8 ระยะเวลาที่ปฏิบัติงานในตำแหน่งหัวหน้าพยาบาล
2. ความต้องการที่จะเข้าศึกษาอบรมหรือดูงานเกี่ยวกับหลักการบริหารหรือการบริหารการพยาบาลเพิ่มเติมของหัวหน้าพยาบาลมีความสัมพันธ์กับสิ่งต่อไปนี้หรือไม่ คือ
 - 2.1 อายุของหัวหน้าพยาบาล
 - 2.2 ระยะเวลาที่ปฏิบัติงานในตำแหน่งหัวหน้าพยาบาล
 - 2.3 เงินเดือน
 - 2.4 วุฒิการศึกษาสูงสุด
 - 2.5 ประสบการณ์เกี่ยวกับการศึกษาอบรมหรือดูงานด้านการบริหารงานหรือการบริหารการพยาบาลก่อนได้รับแต่งตั้งเป็นหัวหน้าพยาบาล
3. ลำดับชั้นทางราชการของหัวหน้าพยาบาลมีความสัมพันธ์กับความต้องการที่จะ

มีความรู้เกี่ยวกับหลักการบริหารหรือการบริหารการพยาบาลหรือไม่

4. การศึกษาหลักสูตรพยาบาลพื้นฐานของหัวหน้าพยาบาลมีความสัมพันธ์กับความเห็นความจำเป็นของการศึกษาอบรม หลักการบริหารหรือการบริหารการพยาบาลหรือไม่
สมมติฐานของการวิจัย

ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานไว้ว่า

1. อายุของหัวหน้าพยาบาล ไม่มีความสัมพันธ์กับสิ่งต่อไปนี้คือ

1.1 การศึกษาหลักสูตรพยาบาลพื้นฐาน

1.2 วุฒิการศึกษาสูงสุด

1.3 สังกัดที่ปฏิบัติงาน

1.4 ลำดับชั้นทางราชการในตำแหน่งหัวหน้าพยาบาล

1.5 การศึกษาอบรมหรือดูงานเกี่ยวกับหลักการบริหารหรือการบริหาร

การพยาบาล

1.6 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความจำเป็นในเรื่องการมีความรู้เกี่ยวกับหลัก-
การบริหารหรือการบริหารการพยาบาล

1.7 เงินเดือน

1.8 ระยะเวลาที่ปฏิบัติงานในตำแหน่งหัวหน้าพยาบาล

2. ความต้องการที่จะเข้าศึกษาอบรมหรือดูงานเกี่ยวกับหลักการบริหารหรือการบริหารการพยาบาลเพิ่มเติมของหัวหน้าพยาบาล ไม่มีความสัมพันธ์กับสิ่งต่อไปนี้คือ

2.1 อายุของหัวหน้าพยาบาล

2.2 ระยะเวลาที่ทำหน้าที่หัวหน้าพยาบาล

2.3 เงินเดือนที่ได้รับ

2.4 วุฒิการศึกษาสูงสุด

2.5 ประสบการณ์เกี่ยวกับการศึกษาอบรมหรือดูงานด้านการบริหารงาน

หรือการบริหารการพยาบาลก่อนได้รับแต่งตั้ง เป็นหัวหน้าพยาบาล

3. ลำดับชั้นทางราชการของหัวหน้าพยาบาล ไม่มีความสัมพันธ์กับความต้องการที่จะมีความรู้เกี่ยวกับหลักการบริหารหรือการบริหารการพยาบาล

4. การศึกษาหลักสูตรพยาบาลพื้นฐานของหัวหน้าพยาบาล ไม่มีความสัมพันธ์กับความเห็นความจำเป็นของการศึกษาอบรมหลักการบริหารหรือการบริหารการพยาบาล

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

ผู้บริหารการพยาบาล หมายถึง หัวหน้าพยาบาลที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่บริหารงานด้านการบริการพยาบาลและรับผิดชอบงานทุกอย่างของแผนกพยาบาล ซึ่งถือว่าเป็นผู้บริหารสูงสุดของแผนกพยาบาล

การพยาบาล หมายถึง การนำความรู้จากศาสตร์สาขาต่างๆ มาเป็นพื้นฐานในการดูแลช่วยเหลือผู้ป่วย พิจารณาและผู้ที่ช่วยเหลือตนเอง ไม่ได้ให้กลับคืนสู่สภาพเดิมสามารถดำรงชีวิตอย่างเป็นปกติในสังคม รวมทั้งการป้องกันโรคและการส่งเสริมสุขภาพของบุคคลทั้งในสถาบันและชุมชน

พยาบาล หมายถึง ผู้ที่สำเร็จการศึกษาวิชาการพยาบาลตติยคุณและอนามัยขั้นหะเบียนประกอบโรคศิลป์แล้วไม่ว่าผู้นั้นจะสำเร็จการศึกษาในหลักสูตรปริญญาบัตร อนุปริญญาบัตรหรือประกาศนียบัตร

โรงพยาบาล หมายถึง สถานที่รักษาพยาบาลที่สามารถรับผู้ป่วยไว้ทำการรักษาพยาบาลได้โดยมีจำนวนเตียงผู้ป่วยไม่น้อยกว่า 50 เตียง ทั้งที่เป็นโรงพยาบาลของรัฐบาลและเอกชน

ภูมิหลังทางวิชาชีพ หมายถึง ประวัติการศึกษาพยาบาล ระยะเวลาปฏิบัติงานและตำแหน่งต่างๆ ที่ได้รับในอาชีพพยาบาล

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

1. ทราบถึงลำดับการเลื่อนตำแหน่งทางการพยาบาลจากตำแหน่งพยาบาลประจำการจนถึงตำแหน่งหัวหน้าพยาบาลซึ่งจะเป็นการกระตุ้นให้ผู้ที่อยู่ในตำแหน่งนั้นๆ ได้ศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องหลักการบริหารการพยาบาลเป็นการเพิ่มประสบการณ์ ทักษะและเตรียมตนเองก่อนที่จะได้รับตำแหน่งที่สูงขึ้น
2. จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อำนวยการโรงพยาบาลและผู้ที่เกี่ยวข้องในวงการบริหารการพยาบาลให้ตระหนักถึงความจำเป็นของการจัดใหม่การศึกษาอบรมหลักการบริหารการพยาบาลแก่ผู้ที่ทำหน้าที่หัวหน้าพยาบาล
3. เป็นข้อควรพิจารณาสำหรับผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบจัดการศึกษาอบรมหลักการบริหารการพยาบาล โดยทราบถึงความต้องการของหัวหน้าพยาบาลอันเกี่ยวกับการจัดการศึกษาอบรม
4. เป็นแนวทางสำหรับผู้บริหารระดับสูงในการแต่งตั้งหัวหน้าพยาบาล เพื่อให้การบริหารการพยาบาลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ